

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 5, ISSUE 10, P. 39 - 56.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 5,
SAYI 10, S. 39 – 56.

Türk Folklor Araştırma Tarihinde Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti ve

Baha Said Bey'in Yeri¹

İsmail GÖRKEM²

Özet

Memleketimizde Türk folklor araştırmalarının tarihi ile ilgili olarak bugüne kadar pek çok çalışma yapılmış olmasına rağmen konunun ayrıntılarıyla ortaya konulamamış olduğu bilinen bir gerçektir. Bunda, geçmişe ait folklorla ilgili kaynakların azlığı veya yokluğu, kaynaklara ulaşma güçlükleri gibi hususlar önemli rol oynamış olsa gerektir. Bugün memleketimizde folklor konusunda ulaşılan noktanın ortaya konulması, geçmişte yapılan pek çok çalışmanın gün ışığına çıkarılmasıyla mümkün olacaktır. Bu makalede Türk folklor araştırmalarının tarihi açısından önemli olduğuna inandığımız *Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti* ve bu cemiyetin Anadolu'ya 6 Ağustos 1333'te (19 Ağustos 1917) düzenlediği derleme gezisi ile Baha Said Bey'in bu husustaki çalışmalarından söz edilecektir. Konunun tarihî bir zemine oturtulabilmesi için memleketimizdeki folklor araştırmalarının Tanzimat'ın ilânından gezinin düzenlendiği tarihe kadar olan kısmını kısaca gözden geçirmek faydalı olacaktır.

Anahtar kelimeler: Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti, Baha Said Bey, *Türk Yurdu*, Türkçülük hareketi, Türk folklor tarihi.

The Place of National Education Society and Baha Said Bey in the Turkish

Folklore Research History

Abstract

Although there are vast amount of studies has been carried out on the history of Turkish folklore researches , It is fairly known truth that the number of detailed studies on this subject are insufficient. This is because of rareness or absence or challenging conditions to reach the resources. Nowadays the level of folklore studies could be evaluated truly by means of former studies had revealed. In this study it has been asserted by the writer through collection travel carried out by *Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti* at August 19th, 1917 and the Baha Said Bey's works which has significant importance about history of Turkish folklore research. In order to clarify historical background, It should be useful to make brief review the studies on folklore researches between the period of Tanzimat announcement to beginning of collection trip period.

Keywords: Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti, Baha Said Bey, *Türk Yurdu*, Turkish nationalism, History of Turkish folklore

¹ Erciyes Üniversitesi (Kayseri) tarafından 7-9 Mayıs 1992 tarihleri arasında düzenlenen Erciyes Yöresi II. Folklor Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu'nda sunulan "Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin Anadolu'ya Düzenlediği İlk Derleme Gezisi ve Baha Said Bey" başlıklı –basılmamış- bildirinin düzeltilerek yeniden kaleme alınmış şeklidir. (Makaleye dönüştürülmüş bu bildiri, ilk olarak *Doğumunun 50. ve Hizmetinin 10. Yılında Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan* adlı kitapta yayımlanmıştır (Görkem, 1993). Ancak bu yayında pek çok dizgi yanlışlığı olduğu için, yazı tarafımızdan yeniden düzenlenip güncellenmiştir.

²Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü- KAYSERİ (e-posta: igorkem@erciyes.edu.tr).

Giriş

I. Tanzimat Fermanı'nın İlanından Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin Kuruluşuna Kadar Olan Dönem (3 Kasım 1839- 8 Nisan 1332/21 Nisan 1916)

Türk folklor araştırmalarının –gelişme evreleri bakımından- 1839-1908 yılları arasındaki devresine “Örtülü Devre” adı verilmektedir.³ Bu devrenin “örtülü” sıfatıyla nitelendirilmesi, “folklor” kavramının bu devrede, gerek kelime ve gerekse bilim dalı olarak açıkça ifade edilmemiş olmasındandır. Aydınlar da görülen bu tavrın sebebi, XIX. yüzyılda folklorun milliyetçilik hareketlerinin ana kaynağı oluşu ile izah edilmektedir. (Yıldırım, 1985, s. 546)

XX. yüzyılın başlarında gelişmeye başlayan Türkçülük hareketi, folklorun bir ilim dalı olarak aydınlar tarafından ele alınmasını âdeta mecburî bir hale getirmiştir denilebilir. “Türkçü Devre” olarak adlandırılan bu dönem, II. Meşrutiyet'in ilânı ile başlayıp, 1920 yılında Cumhuriyet'in ilânına kadar olan bir zaman dilimini içine almaktadır. Bu dönemde Ziya Gökalp ve arkadaşları, “Türk milletinin varlığını koruması ve idâme ettirmesi” için, “milliyet kavramının sınırlarını belirlemede” ana kaynak olarak folkloru görmüşlerdir. Türkçüler, “Türk folkloru”ndan hareketle, “Kuva-yı Milliye ruhu”nun ortaya çıkarılmasında ve bu millî ruhu “ateşleme”de folkloru âdeta bir silâh olarak kullanmışlardır. (Yıldırım, 1985., s. 546-547)

Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin⁴ Anadolu'ya 6 Ağustos 1332 (19 Ağustos 1917) tarihinde düzenlediği derleme gezisine kadar olan 1908-1917 yılları arasında, Türkiye'deki folklor hareketlerinin gelişme seyrine, ana hatları ile de olsa bakmanın faydalı olacağını düşünmekteyiz. Bu bakış, bize, MTTC'nin meseleyi hangi boyutlarda düşünüp değerlendirme arzusunda olduğunu da gösterecektir.

1908-1917 yılları arasında, “folklor”dan neyin anlaşılması gerektiği ve bu hususta neler yapılabileceği gibi meseleler, aşağıda, “Türkçü dernekler” ve “ferdî teşebbüsler” olarak – kronolojik bir sıra takip edilerek- ele alınacaktır:

Türkçülük hareketini yaymak ve Türk kültürünü gözler önüne sermek amacıyla, İstanbul'daki *Yeni Gazete* bürosunda 12 Kânun-ı evvel 1324 (24 Aralık 1908) tarihinde, Ahmet Mithad (Efendi), Rıza Tevfik (Bölükbaşı), Bursalı Tahir, Veled Çelebi (İzbudak), Necib Asım (Yazıksız), Ahmet Hikmet (Müftüoğlu), Ispartalı Hakkı ve arkadaşları toplanarak

³ Dursun Yıldırım, Türk folklor araştırmalarının gelişme devrelerini bir makalesinde “gelişme devrelerinin ana özelliklerini en kısa biçimde ifade edebilmek” için şöyle tasnif etmiştir: 1.Örtülü Devre: 1839-1908, 2.Türkçü Devre: 1908-1920, 3.Sentezci Devre: 1920-1938, 4.Dergici Devre: 1938-1966, 5.Bilimci Devre; 1966'dan günümüze kadarki zaman (bkz. Yıldırım, 1985, s. 545. Aynı makale için ayrıca bkz. Yıldırım, 1998b, s. 65-66.)

⁴ Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti, ilerleyen sayfalarda 'MTTC' olarak kısaltılacaktır.

Türk Derneği ismiyle bir cemiyet kurarlar. (Levend, 1960, s.300-305; Gözaydın, 1991, s.252-254; Yıldırım, 1983, s. 122⁵)

Cemiyet üyeleri 1909-1910 yıllarında 7 sayı yayımlayabilen *Türk Derneği* mecmuasını neşretmiştir. Mecmuanın en önemli teşebbüsü, İstanbul dışındaki şubelerine gönderdiği ve ayrıca *Türk Derneği* mecmuasında da yayımlanan (S.6, İst. 1328, s.2) “dil, tarih ve folklor ilgili 10 maddelik bir soruşturma”dır.⁶

Bu soruşturmada, “halk dilinden söz derlenmesi, eski türkülerin, darb-ı mesellerin, hikâyelerin toplanması ve yazılması, ahlâk-ı kavmiye ve âdat, şecere, rivâyet ve tabâbetle ilgili malûmatların kaydedilmesi” istenilmektedir. Cemiyet mensuplarının meseleyi böylesine geniş bir çerçevede düşünmeleri, dernek faaliyetlerinin “şuurlu ve organize olmuş adımlar” olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur. (Yıldırım, 1983, s. 122)

İstanbul’da 1911 yılında *Türk Yurdu* ve *Türk Ocağı* adlı iki cemiyetin kurulduğunu görmekteyiz. Bu cemiyetler kısa bir müddet sonra birleşerek *Türk Ocağı* adıyla faaliyete geçmiş ve 1911 yılından itibaren de *Türk Yurdu* mecmuasını neşretmeye başlamıştır.

Türk Yurdu’nu çıkaran cemiyet, daha sonra, *İttihad ve Terakki Fırkası*’nın⁷ resmî görüşü olan “Türkçülük hareketinin halk katında yayılmasını temin maksadıyla” *Halka Doğru* mecmuasını neşretmeye başlar. Dergi, millî kültürün ortaya çıkarılmasında halk hayatına gidilmesi gerektiğini ileri sürmektedir ve bu görüş “Halka Doğru” prensibi ile sistemleştirilmiştir. (Yıldırım, 1983, s. 122) 11 Nisan 1329/1913- Nisan 1330/1914 tarihleri arasında 52 sayı çıkan mecmuanın⁸ hedef kitle seçilmiş olmasına rağmen halka ulaşamadığı, yine aydınlar katında ilgi gördüğü söylenebilir. (Doğan, 1981, s. 66) *Halka Doğru* isimli dergide neşredilen Ziya Gökalp’in “Halk Medeniyeti-1 Başlangıç” (S.14, 10 Temmuz 1329/23 Temmuz 1913, s.107-108) adlı makalesi folklor hareketlerinin gelişimi ve MTTC’nin derleme faaliyetleri açısından oldukça önemlidir. Ziya Gökalp bu makalesinde, folklorun diğer meseleleri yanında “halkiyat ilmi”ni de tanımlamakta ve ilk defa “folklor” karşılığı olarak “halkiyat” terimini kullanmaktadır:

“Her kavmin iki medeniyeti var: Resmî medeniyet, halk medeniyeti. O halde kavimlerin medeniyetlerinden bahseden bir ilim dalı olan ‘içtimaiyat’ın halk medeniyetini tedkik eden bir şubesi de olmak gerek. İşte kaideleri yazılı olmayan ve ancak ağızdan ağıza geçmek suretiyle bir soyda uzayıp giden bu an’anevî medeniyeti mütalâa eden ilme ‘halkiyat’ adı verilir.” (Filizok, 1991, s. 60)⁹

⁵ Son makale için ayrıca bkz. Yıldırım, 1998a, s. 43-60.

⁶ Soruşturma metni için bkz. Levend, 1960, s. 303-304; Gözaydın, 1991, s.252-254.

⁷ İttihat ve Terakki Fırkası, ilerleyen sahifelerde ‘İTF’ olarak kısaltılmıştır.

⁸ Bir başka kaynakta *Halka Doğru*’nun 5 sayı değil 65 sayı yayımlandığı belirtilmektedir. (bkz. Yıldırım, 1983, s. 128, 31 numaralı dipnot.)

⁹ Yazının tamamı için bkz. Gökalp, 1981, s. 5-10.

Ziya Gökalp, millî kültürümüzü yeniden inşâ edebilmek için bir senteze gidilmesi gerektiği üzerinde hassasiyetle durmakta ve “an’anevî medeniyet”ten çağdaş bir medeniyet meydana getirmede folkloru “millî malzeme” olarak görmektedir. Ziya Gökalp’in “halk medeniyeti” kavramından anladığı, ‘sözlü/geleneksel kültür’den başka bir şey değildir. (Yıldırım, 1983, s. 122-123)¹⁰

Köprülüzâde Mehmed Fuad Bey, *İkdam* gazetesinin 24 Kânun-ı sâni 1329 (6 Şubat 1914) tarihli sayısında neşrettiği, memleketimizde folklor ilmi hakkında yazılan ilk makale hüviyetinde olan “Yeni Bir İlim: Halkiyat ‘Folk Lore’” başlıklı yazısında, “milliyetçiliğin gelişmesi gerektiği, millî edebiyat, millî mazinin canlı tutulması ve bunun sömürgelerde kurulan ‘tarz-ı idare’ler üzerinde oynadığı roller” gibi meseleler üzerinde durmuştur. (Yıldırım, *agm.*, s. 124; Tansel, 1972, s. 20-31)

Halk Doğru mecmuasında yayınlanan “Türk Şarkıları” başlıklı yazıda ise (S.43, 1329/1914) *Türk Derneği* mecmuasında yapıldığı gibi, okuyuculara çağrıda bulunmakta ve milliyetperverliğin bir gereği olarak Türklüğünü seven okuyucuların bildikleri, duyup işittikleri türkü ve destanları yazarak dergiye göndermeleri istenmektedir. (Yıldırım, 1983, s. 123)

Rıza Tevfik Bey, *Peyâm-ı Edebî*’nin 20 Şubat 1329/1914 tarihli nüshasında yayımlanan “Folk-lor: ‘Folk Lore’” başlıklı makalesinde ise, atasözleri, halk şarkıları, destanlar, bilmece ve hikâyeleri, “hikmet-i âvâm” (folklor) kavramı içinde mütalâa eder. Ona göre bir eserin folklorla ait olması için, sahibinin unutulmuş olması ve onun “milletin efkârına [düşüncelerine], hissiyatına [duygularına], âmâline [işlerine], itikadâtına [inancılarına] sahiden tercüman olmak mertebesine erişmiş olması” gerekmektedir. ([Bölükbaşı], 1329/1914)

Makalede sözlü folklor ürünleri “âşıkane, destânî, faciâ [fecâyî], romantik ve felsefi” olmak üzere tematik bakımdan da sınıflandırılmıştır. (Yıldırım, 1983, s. 125; Uçman, 1983, s. 251-258) Rıza Tevfik Bey’in bu makaleden önce neşredilen, ilki 1900 tarihini taşıyan Halk ve Tekke edebiyatıyla ilgili dört yazısı daha bulunmaktadır. Bu dört yazıya *Peyâm* gazetesinin haftalık edebî ilâvesinde 19 Şubat – 9 Temmuz 1914 tarihleri arasında neşrettiği –yukarıda zikredilen yazı dâhil- on dört makaleyi daha ilâve edersek, sayının on sekize ulaştığı görülecektir. Rıza Tevfik’in bu yıllarda Bektaşî edebiyatına ve tekke şiirine merak sardığı görülmektedir. Bunun neticesine eski halk şiirini ve Bektaşî edebiyatına diriltmek maksadıyla

¹⁰ Ayrıca bkz. Dizdaroğlu, 1974, s.3-18; Filizok, 1991, s.59-106.

hece vezniyle şiirler de yazmıştır. Aynı yıllarda İstanbul’da A. Rıfki Baba adlı bir Bektaşî şeyhinin *Bektaşî Sırrı* ismiyle makaleleri kitap hâlinde iki cilt olarak yayımladığı görülür¹¹ Baha Said Bey’in de, oluşan bu kamuoyu sebebiyle Alevî zümrelerini incelemek üzere, daha sonra Anadolu’ya gittiği anlaşılmaktadır. (Ülken, 1966, s. 423)

Peyâm gazetesinin edebî ilâvesi (S.20, 20 Şubat 1314) “vatan evlâtlarının mâzisinden ve halinden haberdar etmek maksadıyla” “Vatan Mektupları” adlı bir sütun açar. Bu sütunda her hafta memleketin çeşitli yerlerinden mektup ve makaleler neşredilir. (Uçman, 1983, s. 252) Bu mektup ve makalelerin Anadolu ve Rumeli’deki Türk folklor mahsullerine karşı aydınların ilgisini uyandırdığını söylemek yanlış olmasa gerektir.

Sahada sözlü folklor malzemelerinin derlenmesi gereği Musa Süreyya Bey tarafından, “halk türkülerinin toplanması, notaya alınması ve neşredilmesi” arzusu ile *Yeni Mecmua*’nın 5 Mart 1915 tarihli “Çanakkale Fevkalâde Nüshası”ndaki makalede dile getirilmiştir.¹² 1916 yılında ise, *İkdam* gazetesinde Ahmet Cevdet’in (Oran) ve *Türk Yurdu*’nda Necib Âsım’ın (Yazıksız) aynı konuya eğildikleri ve halk türkülerinin derlenerek neşredilmesi gereğini dile getirdikleri görülmektedir. (Ülkütaşır, 1973, s. 30; Sakaoglu, 1989, s. 8)

II. Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti’nin Kuruluşu (8 Nisan 1332/21 Nisan 1916)

MTTC’nin açılış merasimi 8 Nisan 1332 (21 Nisan 1916) cuma günü İstanbul Beyoğlu’ndaki Galatasaraylılar Yurdu’nda yapılmıştır. Cemiyetin 84 kurucu üyesinin isimleri, neşir organı olan *Millî Talim ve Terbiye Mecmuası*’nın¹³ 1 ve 2. sayılarında neşredilmiştir. Cemiyet, fikir ve düşünceleriyle diğer sosyal faaliyetlerini kamuoyuna duyurmak maksadıyla “gayri muvakkat” olarak MTTM’yi altı sayı yayımlayabilmiştir. (S.1, Eylül 1332/1916; S.2, Nisan 1333/1917; S.3, Mart 1334/1918; S.4, 1334/1918; S.5, Ağustos 1334/1918; S.6, Şubat 1335/1919.)

Cemiyet, İzmir’de Vali Mustafa Rahmi (Evranos) ve fırka kâtibi Mahmut Celâl’in (Bayar) idaresinde faaliyet gösteren Türk Ocağı şubesi ile ideolojik bakımdan yakın ilişki içindedir. Cemiyet, birkaç hâkim ve müderris ile birlikte Dr. Esat (Işık) Paşa ve İTC Merkez-i Umûmîsinden Mithat Şükrü (Bleda) tarafından yönetilmiştir. Cemiyet, eğitim sisteminde

¹¹ Kitabın ilk cildi İstanbul’da 1325/1909 yılında Bekir Efendi Matbaasında 159 sayfa (A. Rıfki, 1325/1909), ikinci cildi ise yine İstanbul’da 1328/1912 yılında Karabet Matbaasında 160 sayfa (A. Rıfki, 1328/1912) olarak basılmıştır. Söz konusu eser, kamuoyunda epeyce tartışma yaratmıştır. Ahmed Cemaleddin Efendi 1328/1912 yılında *Bektaşî Sırrı Nam Risaleyi Müdafaa* isimli kitabını yazmış (Ahmed Cemaleddin, 1328/1912), bu kitap hakkında Rıfki Bey *Bektaşî Sırrı’nın Müdafasına Mukabele* adlı eserini yazmıştır. (Ahmed Rıfki, 2014)

¹² Derginin yeni basımı için bkz. (*Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı*, 2006)

¹³ *Millî Talim ve Terbiye Mecmuası*, ilerleyen sayfalarda ‘MTTM’ olarak kısaltılacaktır.[Söz konusu cemiyetin faaliyetleri hk. ayrıca bkz. Görkem, 2000a, s. 229-237.]

“milliyetçi ve populist fikirler”in yaygınlaşmasını teşvik amacıyla kurulmuştur. (Zürcher, 1987, s. 141-142)

Cemiyet, Türkiye Cumhuriyeti devletinin kuruluşunda önemli hizmetlerde bulunmuştur. 17 Ekim 1918 perşembe günü yapmış olduğu son toplantısında, millî hukukumuzun korunması amacıyla millî bir komitenin teşkili; 14 Kasım 1918 perşembe günü İstanbul’da sayıları elliyi aşkın politika, spor, sanat, kültür, yardımlaşma, üniversite vb. menşe’li çeşitli kuruluşların ve derneklerin katılmasıyla oluşturulan *Millî Kongre*’nin kurulması ve 1919 yılının mayıs ayında İzmir’in Yunanlılar tarafından işgali üzerine büyük mitinglerin tertiplenmesi sırasında önemli hizmetler îfa etmiştir. (Tevetoğlu, 1989 s. 215-216)

A. Cemiyetin Maddî ve Manevî Kültürle İlgili Fikir ve Düşünceleri

Cemiyetin sosyal ve kültürel mahiyetteki faaliyetlerini, yayın organları olan dergide yer alan çeşitli makalelerden çıkarmamız mümkündür:

1. MTTTC, sadece “ferdiyetçi” ve sadece “içtimaiyatçı” bir cemiyet olmayıp, lüzumu kadar “içtimaiyatçı”, fakat özellikle “milliyetçi” bir cemiyettir. Cemiyet mensupları, eğitimin kendisi gibi ferdiyet ve içtimaiyatının şekli ve nev’i meselesini de “millî ve mahallî bir mesele” olarak görmektedir. Millî talim ve terbiye meselesini “bütün şekil ve safhalarında talim ve terbiye hadiselerini teftiş, takip ve tevhide hükümetin bütün mânâsıyla selâhiyattar olduğu” millî bir vazife olarak görmektedir. Talim ve terbiye meselelerini hükümetin mi yoksa fertlerin mi idare etmesi gerektiği sorusunun cevabının da, ”talim ve terbiye müessesini iktisâdî, irfânî, hatta mevkiî ve mahallî her noktadan tetkik ettikten” sonra verilmesi gerektiğini belirtmektedirler (MTTM, S. 2 (Nisan 1333/1917), s. 75-77).

2. Maddî kültürümüze ait “millî sanat rönesansı”nın gerçekleştirilmesi için izlenmesi gerek siyasetin esas çizgileri şöyle olmalıdır:

“1. Her şeyden evvel, aklî, hissî bütün vasıtalarla müracaat ederek *sanatta milliyet gayesini* neşir ve ta’minine çalışmak; 2. İhyâsı arzu edilen millî sanatın evvelâ ne olduğunu öğrenmek ve öğretmek; bunun için de tarihî, bedîî tetkiklerde bulunmak, *millî sanatın seciyelerini tayin etmek*; 3. Eski san’atın yeni cemiyete, yeni muhitlere göre tetâbuk edebilen canlı kısımlarıyla tetâbuk edemeyen ölü kısımlarını tefrik etmek; 4. Millî sanatın yeni ve canlı mâhiyetini neşir ve ta’min için millî talim ve terbiye müesseselerini vücuda getirmek, veyahut mevcut müesseseleri bu nokta-i nazardan islah etmek”¹⁴ (MTTM, S. 2 (Nisan 1333/1917), s. 80-81)

Maddî kültür unsurlarımızdan olan cami, mescit, türbe, saray, köprü, çeşme, sebil, ev, lahit, rahle, kavukluk, hücre gibi eski eserlerin toplanması veya istinsah edilmesi için bir “Evkaf-ı İslâmîye” müzesinin kurulmasını ve bu eserlerin kurulacak olan müzede “alçı, tahta ve

¹⁴ Vurgular tarafımıza aittir.

fotoğraflarından ibaret bir kalıp müzesi” meydana getirilmesini; ayrıca bunların “tarihî ve bedîî devir ve mesleklere göre tasnif ve tertip edilmesi”ni lüzumlu görmektedirler. Maddî kültürümüze ait vesikalar müzelerde toplandıktan sonra, filozof ve münekkithlerin bu eserleri “taharrî ve tetkik etmelerini” istemektedirler. Bu proje ile, sanat yoluyla millî bir mutabakat sağlanarak mevcut yapıdaki sanat kaynaklarının araştırılıp incelenmesi ve millî bir sanat anlayışının çerçevesinin çizilmesi amaçlanmıştır. Burada, ilk defa sistemli bir şekilde, cemiyetin sanat meselelerine topluca sahip çıktığı görülmektedir.

3. Cemiyetin, manevî kültürümüze ait “millî edebiyat, millî mûsikî ve millî sahne” hakkındaki düşünceleri ise şöyledir:

“Hatırlayalım ki *millete manevî gıda, yine kendinden kendi hayat-ı ruhundan gelebilir*. Bu da ödünç alınmaz. Unutmayalım ki biz salon edebiyatı yaparken köylü, *Battal Gazi*’sini ve *Köroğlu*’sunu okuyor, ihtiyarlarının masallarını dinliyordu. Bizim ne nazımlarımız ne nesirlerimiz onun ruhuna girebildi. Çünkü uyamadı. Okuma bilmeyenler okuyamadıkları gibi, okuma bilenler de bunları okumakta bir zevk bulamadı. *Millî bir edebiyat yoksulluğu yüzünden lisan ta’min edilemedi*. Millî bir mûsikî yoksulluğundan, zevk incelemeydi. Millî bir sahne yoksulluğundan içtima hayatı yerleşemedi. (...). *Millî bir edebiyat yapmak, milletin edebiyatını yapmaktır*. Hangi edibimiz Konya ovalarında yaşayan bir Türk kulübesinde yatmış, hangi edebiyat kahramanımız Türk’ün çiftini, Türk’ün sabanını görmek için dağları aşmış, hangi edebiyatçı milliyetçimiz ihtiyar kahveciyi, çiftçi anayı, yanık kavali, coşkun dereyi bir lâhza olsun dinlemiş; hangisi, hangisi?! Millî edebiyat diyorsunuz, millî hayat diyorsunuz; bunlar demekle, istemekle olur mu? Öğrenmekle ve duymakla doğar!”¹⁵ (MTTM, S.2 (Nisan 1333/1917), s.86)

Millî kültürün manevî kaynaklarına inilmesi ve bunların derlenip yeni bir senteze tâbi tutulması suretiyle korunması ve gelecek nesillere aktarılması amaçlanmaktadır.

4. Dârülfünûn müderrislerinden İsmail Hakkı Bey’in “Millî Talim ve Terbiye Tetkikatına Medhal” isimli makalesinde Türk milletinin talim ve terbiye meselelerini etraflıca değerlendirdiği görülmektedir. Onun millet terbiyesine ait tespitlerini ve çalışma yollarını şöyle özetlemek mümkündür:

“Millet müessesesi” adı verilen, “aile, mektep, meslek” gibi “terbiye”ye ait olanlarla; “içtimâî müesseseler” olarak adlandırdığı din, lisan [dil], efkâr [fikirler/inanma], an’anât [rivayet ve gelenekler], sanayi-i nefise [güzel sanatlar] vb. müesseselerin değerlendirilmesi, millî talim ve terbiye bakımından çok önemlidir ve bu hususlar ilmî usûllerle incelenmelidir.

Millet terbiyesinde bu “terbiyevî” ve “içtimâî” müesseseler ne gibi görevleri yerine getirmektedir? Bunların cemiyetin “beden, fikir, his azim ve irade”si üzerinde ne gibi tesirleri olmaktadır?

¹⁵ Vurgular tarafımıza aittir.

Bu unsurlar hangi tarzda ve nasıl incelenmelidir? Ressam, karikatürist ve fotoğrafçılar, bunlara ait resim, kroki ve fotoğraflar yapacaklar, eğitimci, sosyolog ve yazarlar ise incelemelerini makaleler ve notlar haline getireceklerdir. İ. Hakkı Bey'in verdiği plânda “kemiyle alâkadar” hususlarda ise, istatistik cetvellerinin hazırlanması lüzumlu görülmektedir. Yapılacak olan bu çalışmaların “her şeyden evvel bî-taraf, garazsız ve ilmî birer tetkik mahiyetinde” olması gerekmektedir. (MTTM, S. 1 (Eylül 1332/1916), s. 58-59).

İsmail Hakkı Bey'in “içtimai müesseseler” olarak adlandırdığı hususların büyük bir kısmı doğrudan doğruya folklorla ilgilidir. Bunların incelenme ve değerlendirilme tarzı ise ‘ilmî’ bir tavır sergiler mahiyettedir. Geleneksel kurumların milleti eğitime yönünde nasıl bir fonksiyon yerine getirdikleri araştırılmak suretiyle, o zamana göre daha çağdaş sayılabilecek bir kuruma ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır.

B. Cemiyetin Sosyal ve Kültürel Faaliyetleri

Cemiyet yöneticilerinin çeşitli vesilelerle, İstanbul-Binbirdirek'teki genel merkez binasında toplantılar düzenlediği bilinmektedir:

Bu cümleden olarak, ikincisi 26 Kânûn-ı sâni 1334 (8 Şubat 1918) tarihinde yapılan “Aile Müsamereleleri” ile 1334/1918 yılı Ramazan ayı boyunca geceleri hanımlar ve erkeklerin katıldığı konferanslar, Kadir gecesini münasebetiyle cemiyet reisi merhum Sami Bey için mevlid merâsimi ve “serbest dersler/daimî konferanslar”ın verilmesi sayılabilir. (MTTM, S. 3 (Mart 1334/1918), s. 62-63; MTTM, S. 5 (Ağustos 1334/1918), s. 61-62).

Bu faaliyetler arasında, özellikle periyodik “konferanslar”ın düzenlenmiş olması oldukça önemlidir. Cemiyet de bu konferanslara büyük bir önem atfetmekte ve bunu çeşitli yayın organları vasıtasıyla kamuoyuna duyurmaktadır.

Cemiyetin konferanslar düzenlediği *Türk Yurdu* (yıl 6, c.XIII, S. 7, 6 Kânun-ı evvel 1333/19 Aralık 1917, 128) dergisinde “Daimi Konferanslar” başlığı ile şöyle verilmiştir:

“Bayezid Türk Ocağı'nda her sene tertip olunduğu vecihle bu sene de daimi konferans mahiyetinde olan serbest ve meccânî dersler küşad edilmiştir(...). Binbirdirek'te Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nde 1 Kânûn-ı evvel (14 Aralık 1917) tarihinden itibaren bu suretle konferanslar vermeye başlanmıştır. Konferanslar arasında felsefe, san'at, sıhhat, hukuk ve terbiye gibi mevzular vardır. Her ikisinde de bu konferansları verenler tanınmış mütefekkir, muharrir ve müderrislerimizdendir.”

Cemiyetin yayın organı MTTM'nda aynı haber “Serbest Dersler Küşadı” başlığı ile verilmiştir:

“Cemiyet, 1 Kânûn-ı evvel (14 Aralık 1917) tarihinde Binbirdirek'te Merkez-i Umûmî binasında ekserisi millî talim ve terbiyeye dair umûmî ve serbest dersler açtı(...). Serbest dersler, bilâ-kayd

ü şart herkese açık bulunduruluyor. Hanımlar da erkekler gibi bu konferanslara devam edebilmektir.” (S.3 Mart 1334 / 1918, 63-64).

Yukarıda verilen alıntılardan da anlaşılacağı gibi, konferansların düzenlenmesinde *Türk Ocağı* ile *MTTC* işbirliği yapmıştır. İfadelerdeki benzerlikten, konferansların Türk Ocağı tarafından düzenlendiği sonucuna varmak mümkündür. “Serbest Dersler” olarak da nitelendirilen bu konferanslar, İstanbul’daki milliyetçi ve aydın kamuoyunun bir arada ve canlı tutulması ile ayrıca, yeni yetişen gençlerin kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli hizmetler görmüştür.

Yapılan bu faaliyetler neticesinde toplumdaki mevcut sosyal ilişki biçimleri araştırılmak suretiyle, bu konuda kamuoyunun aydınlatılması amaçlanmıştır.

C. Cemiyetin Düzenlediği Derleme Gezisi (6 Ağustos 1333/19 Ağustos 1917)

Cemiyet, “içtimâî tedkikatta bulunmak” ve “millî tâlim ve terbiye” hakkında konferanslar vermek üzere idare heyeti üyesi emekli albay İsmail Hakkı Bey’in başkanlığında, İstanbul Kız Öğretmen Okulu edebiyat öğretmeni Tahsin ve cemiyetin kurucu üyelerinden Tüccar Said (Baha Said) beyleri, yanlarına bir fotoğrafçıyı da vererek 6 Ağustos 1333 (19 Ağustos 1917) tarihinde Anadolu’ya göndermiştir. Heyet üyeleri bu ilmî seyahat boyunca Ankara, Eskişehir, Konya, Afyonkarahisar, İzmir illeri ve civarlarını ziyaret ederek, konferanslar vermiş, çeşitli notlar almış ve fotoğraflar çekmiştir. Ayrıca bu üyeler Anadolu-Türk insanının hayat, sanat, estetik zevk, ahlâk ve âdetlerine ait maddî kültür örneklerini de toplamışlardır. Toplanan bu malzemenin cemiyet merkezinde açılacak olan “Anadolu Sergisi”nde teşhir edileceği de ilân edilmiştir.¹⁶

Böylece Anadolu’daki sosyal ve ekonomik hayat hakkında gözlemlerde bulunulmakta, diğer taraftan da Anadolu insanına millî tâlim ve terbiyenin genel ilkeleri anlatılmak suretiyle onların bilgilendirilmesine çalışılmaktadır.

Derginin aynı nüshasında yer alan “Cemiyetin Âzâdan Ricası” başlıklı duyuruda cemiyet merkezinde Türk milletine ait olan ve İstanbul merkezi ile Anadolu’nun çeşitli yerlerinden gönderilmesi istenen maddî kültür örneklerinin [sanat eserleri] asıllarıyla kopyalarının yer alacağı bir müzenin kurulacağı ilân edilmektedir. Tespit edilen millî kültür politikalarının

¹⁶ Dergide yer alan bu konu ile ilgili “Anadolu’ya İ’zam Edilen [=Gönderilen] Heyet” başlıklı haber şöyledir:

“Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti tarafından Anadolu’da içtimai tedkikatta bulunma ve aynı zamanda millî talim ve terbiye hakkındaki konferanslar vermek üzere heyet-i idare azasından İsmail Hakkı Bey’in riyasetinde (mütekeid miralay), azadan Tahsin (Darülmuallimat edebiyat muallimi) ve Said Beylerden ve bir fotoğrafçıdan mürekkep bir heyet 6 Ağustos 1333 tarihinde Anadolu’ya i’zam edilmişti. Heyet İstanbul’dan hareket ederek Ankara, Eskişehir, Konya, Afyonkarahisar ve İzmir ve civarını ziyaret etmiş ve uğranılan yerlerde notlar, fotoğraflar alınmış, konferanslar verilmiş ve tetkikatı ikmâl ettikten sonra İstanbul’a avdet etmiştir. Heyet, Anadolu hayatına, sanatına, zevk-i bediisine ve ahlak ü âdâtına dair bir takım eşya numuneleri de getirmiştir ki, bunlar İstanbul’da Binbirdirek’te cemiyet merkezinde Anadolu Sergisi’nde teşhir edilecektir. Bu sergi yakında açılacaktır. (MTTM, S. 3 (Mart1334/1918), s. 61-62)

hayata geçirilmesi yönünde, maddî kültür unsurlarının toplanması önemli bir adım teşkil etmektedir. Müzede teşhir edilmek üzere Anadolu'nun kıyafet, ticaret, ziraat ve sanat hayatına ait çizilmiş kartpostalların ve çekilmiş fotoğrafların da cemiyet üyelerinden istenmesi ilgi çekicidir (MTTM, S.3 (Mart 1334/1918), s. 64). Anadolu'ya yapmış oldukları ilmî seyahatten dönen heyet üyelerinin yanlarında getirmiş oldukları maddî kültüre ait örneklerin, dergide bu şekilde bir duyurunun yapılmasına sebep olduğunu sanıyoruz.

İlmî seyahatin 19 Ağustos 1917 tarihinde başladığı kaydedilmesine rağmen heyet üyelerinin gezilerini ne zaman tamamladıkları belirtilmemiştir. Bu yüzden derleme gezisinin ne kadar devam ettiğini tespit etmemiz zor olmaktadır. Bu haber, derginin Mart 1334/1918 tarihli üçüncü sayısında yer aldığına göre, –derginin ikinci sayısı 1333/1917 tarihlidir-, iyimser bir tahminle gezinin altı aydan fazla sürdüğü söylenebilir. Geziye katılan ve Anadolu'daki Alevî ve Bektâşî zümreleri hakkında tetkikleriyle tanınan Baha Said Bey'in MTTC'de vermiş olduğunu sandığımız konferansın neşredilen ilk bölümü 12 Kânun-ı evvel 1333 (25 Aralık 1917) tarihini taşımaktadır (MTTM, S. 5 (Ağustos 1334/1918), s. 32). Bu tarihe göre de ilmî seyahat üç buçuk ay kadar devam etmiştir. Ama sözü edilen makalenin sonunda yer alan tarihi, konferansın verildiği tarih olarak değil; metnin yazılışının bitirildiği tarih olarak düşünebiliriz. Bu durumda, cemiyetin düzenlemiş olduğu ilmî seyahatin en fazla altı, en az ise üç buçuk ay devam ettiği görülmektedir.

Baha Said Bey'in yakın arkadaşlarından Hilmi Ziya Ülken ise, onun 1914-1915 yıllarında Bektaşiliği tetkik etmek üzere hükümet tarafından Anadolu'ya gönderildiğini belirtmektedir. (Ülken, 1966, s. 423) Rahmetli Dr. Fethi Tevetoğlu ise, Baha Said'in yakın arkadaşlarından Numanzâde Mustafa Tinal'dan naklen, I.Cihan Harbi'nin devam ettiği 1914-1915 yıllarında Sadrazam Talât Paşa tarafından Tiflis'teki Ahund'dan yardım sağlamak üzere İran'a gönderildiğini kaydetmektedir. (Tevetoğlu, 1989, s. 209) Aynı kaynakta, Baha Said Bey'in Ziya Gökalp'ın tavsiyesi üzerine Sadrazam Talât Paşa tarafından İran dönüşü “Anadolu'daki tarikatlerin, Alevî zümrelerinin, Tahtacı, Çetmi, Hardal Türkmenlerinin incelenmesi” için görevlendirildiği de kayıtlıdır. (Tevetoğlu, 1989, s. 209)

Meselenin ferdî teşebbüsten ziyade bir hükümet politikası olarak ele alındığını, Dahiliye Nezareti tarafından Muhacirîn Müdüriyet-i Umumîsi'ne bağlı olarak Muhacirîn Müdüriyeti'nde “ilmî bir encümen” teşekkül ettirilmesi de göstermektedir. Encümenin mesaisinde “aşiretler hakkında ilmî, iktisadî, hukukî, dinî, ahlâkî ve coğrafi” tetkikler yapacak şekilde teşkilatlandığı görülmektedir (*Türk Yurdu*, S. 153, 16 Şubat 1334/1 Mart 1918).

İTC, Türk Ocağı, MTTC ile hükümet arasındaki organik bağ (yakınlık) dikkate alındığı zaman, cemiyetin tertip ettiği gezinin hükümet çalışmalarına ön hazırlık mahiyetinde tertip edildiği düşünülebilir. Dolayısıyla Türk milliyetçisi olan aydınların folklorun imkânlarından, Türk istiklâlinin korunması ve millî devletin kurulmasında, ayrıca “Kuva-yı Milliye ruhu”nun yaratılmasında geniş ölçüde yararlandıkları gerçeği ortaya çıkmaktadır. (Yıldırım, 1985, s. 546)

Baha Said Bey’in 1914-1915 yıllarında yapmış olduğu İran seyahatine giderken ve dönerken Anadolu’daki Alevî zümreleri ile tanıştığı ve kendisinde böylesine bir ilginin doğmasında da Rıza Tefik Bey ile Rıfkı Baba’nın yazılarının sebep olduğu kanaatindeyiz. 1916 yılında Bayezid’teki Türk Ocağı genel merkezi ile MTTC’de verdiği konferansların, bu ilk görgü, bilgi ve tespitlere dayandığını düşünmenin daha isabetli bir görüş olduğu ileri sürülebilir.¹⁷

D. Baha Said Bey’in Folklor Çalışmaları¹⁸

Baha Said Bey, 1882 tarihinde Çanakkale’nin Biga ilçesinde doğmuş; aslen Kafkasya’dan Anadolu’ya göç etmiş olan Dağıstanlı bir Türk ailenin oğludur. İlk ve orta öğrenimini âlim bir zât olan babasından alan ve Biga’daki okullarda tamamlayan Baha Said, yüksek öğrenimini Harp Okulu ve Harp Akademisi’nde yaparak buradan 1906 senesinde mezun olmuştur. Komutanlara karşı geldiği ve onlarla uyuşmadığı için kısa bir süre sonra ordudan emekliye sevk edilmiştir. II. Meşrutiyet’in ilânına kadar Kahire’de dostlarının yanında kalmış ve resim dalında askeri okullarda başarılı olduğu için, orada ünlü hattat ve resamlardan dersler almış; askerlik sonrası, bir süre de Kahire’deki camilerin tezyininde görev almıştır. 1908 yılından itibaren ise, “para ve mevkîde gözü olmadığı için” devlet memuriyetine girmemiş ve İstanbul’da bir yazıhane açarak ticaret ve komisyonculuk yapmıştır.

Baha Said Bey, İTF, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, Türk Ocağı, MTTC, Millî Kongre ve Karakol Cemiyeti gibi politika, sanat ve kültür müesseselerinde kurucu ve yönetici olarak çalışmıştır. Millî Mücadele yıllarında Mustafa Kemal Paşa tarafından kendisine ‘İrşad Heyeti’nde görev verilmiş ve Millî Mücadele hareketine halk desteğini artırabilmek için Anadolu’yu dolaşmıştır. Cumhuriyet’in ilânından sonra, makam ve mevkide gözü olmadığı için Tayyare Müfettişliğine atanmasını istemiş ve bu vesileyle Anadolu’yu karış karış

¹⁷ Günümüz Bektaşî Dede Babalarından olan Bedri Noyan’ın kaleme aldığı *Bektaşîlik Alevilik Nedir?* adlı eserde, Baha Said Bey’in “Bey Baba” olarak zikredilmesi dikkat çekicidir. (Noyan, 1987, s. 546)

¹⁸ Bu makalede Baha Said Bey’in faaliyetleri, sebepleri ve doğurduğu sonuçlar bakımından kısaca ele alınacaktır. Onun çeşitli dergilerle neşrettiği makaleleri tarafımızdan Latin alfabesine aktarılmıştır. Sağlığında hazırladığı fakat çeşitli sebeplerle neşredemediği notlarının da ilâvesiyle, Baha Said Bey’in çalışmalarının tamamı, ilerideki bir tarihte tarafımızdan bir kitap hâlinde neşredilecektir. [Söz konusu kitap 2000 yılında Kültür Bakanlığı tarafından basılmıştır. (Baha Said Bey, 2000) 2. baskısı için bkz. *Baha Said Bey*, 2006. Baha Said Bey’den yapılan alıntılara ait yazıların sadeleştirilmiş şekilleri, söz konusu kitapta yer almaktadır.]

dolaşmış, Türk kabilelerinin özellikle Doğu bölgelerimizde yaşayan ahâlî ve aşiretlerin soy, dil, mezhep ve geleneklerini incelemeyi kendisine iş edinmiştir.¹⁹

Yukarıda verilen bilgilerden, onun 1914-1939 yılları arasında, tam yirmi beş yıl Anadolu'da yaşayan Türk aşiretlerinin soy, dil, mezhep ve geleneklerini araştırdığı sonucuna varmak, yanlış olmasa gerektir.

Baha Said Bey, 25 Aralık 1917 tarihinde kaleme aldığı makalesinde, “Anadolu tetkikatı”nın lüzumunu ve bu çalışmalarda nasıl bir yol takip edilmesi gerektiğini şöyle anlatmaktadır:

“Türkiye’de Anadolu tetkikatı, Türkiye’yi bilmek demektir. Bunu biz, Türkiyeli Türkler yaparsak, nefsimizi bilmiş oluruz. Fert için olduğu gibi, cemiyet için de mârifet-i nefis mârifet-i gayr’dan efdâldir.

Anadolu’da içtimaî hayatımız şimdiye kadar bir ‘tasnif-i ilmî’ ile taayyün etmediği için, bizce, mebd-i tedkikatın da ehemmiyeti azîm olacaktır. Çünkü Anadolu hayatını halk eden kuvvanın menşe’leri de mebdeleri gibi muhaliftir. Anadolu halkının çoğu ve hattâ en çoğu Türk nesli olduğu için, biz de mecburen Türk milliyet ve hayatı üzerinde söz söylemeye mecbur olacağız. (...).

Herhangi bir neslin hayatında menfî ve müspet tekâmül merhaleleri, o merhalelere gelen muhalif yollardan mürekkep, muhtelif fikrî ve hissî hamulelerin mecma’ u meşheridir.

İşte bu fikri ve hissi hamulelerin Anadolu Türklüğü üzerindeki zinde ve akîm muhataları da ayrıca tetkik edilmeli ve sonra bütün bu görgülere bir de gayr-ı şahsî ve bî-fütûr bir nazar-ı hakikat atfedebilmelidir. Gayr-i şahsi nazarlara, muvakkat ve geçici tesirler bırakan parlayışlara ve alâyişlere aldanmadığı gibi, ilmî hakayığı da indî keyfiyâta ve sun’î tekellüfâta fedâ edemez. Bu şerâit dâhilinde belki ‘Hotanto’ elleri de görülmüş ve anlaşılmıştır; fakat, zavallı ve sevgili Anadolumuz, ne kendi evlâtlarının böyle vicdanî takayyudâtına, ne de ağıyârın bilâ-ih-tiras nazar-ı dikkatine ulaşabilmiştir. (...)

Bizim Anadolumuz yeni baştan köy köy görülmeli, memleket topoğrafyası gibi etnoğrafyası da yapılmalıdır. Ondan sonra Anadolu, içtimaiyatı ve Anadolu’daki Türk zümreleri hakkında pek kat’î ve ilmî netâyiç alınabilir. Bir zümrenin içtimaiyatındaki ilmî usuller, menkulât ile tayin edilemez. Her şahsın manevî mahiyeti gibi, her cemiyetin de vicdanî bir maneviyatı vardır. Bu manevî mahiyet, mutlaka görüldükten sonra bilinir, anlaşılır. Zannederim ki Anadolu’yu seven evlâtları, onu görmeden severler. Bu, iman-ı gaybiyeye benzer. Anadolu sevgisine iman edenler onun haliyle hallenmiş, onun ruhiyatını kendi hissiyatıyla te’lif, onun vicdanî ihtiyacâtını kendi mefkûresinde temsil etmiş olanlardır. Anadolu’yu sevmek için, öbek öbek, el el tanışmak lüzumu vardır. (...).

Millî varlığımız naklî ilimlerle değil, şuhud-ı mesbutât ile anlaşılacaktır. İşte biz, Anadolu’daki millî varlığımızın kadr u kıymetini arz ve izaha özenirken, bu şerâiti göz önünde tuttuk.” (MTTM, S. 5 (Ağustos 1334/1918), s. 18-20).

Bu ifadeler, folklor alanında yapılacak metodolojik çalışmalarda iki boyutun büyük önem arz ettiğini göstermektedir: Bunlardan birincisi araştırılacak toplum veya topluluğun içinde gözlemlerde bulunmak suretiyle onun maddî kültürünün, dolayısıyla sosyo-ekonomik seviyesinin anlaşılmasına gayret etmek. En az bunun kadar önemli olan diğer ikinci özellik ise, araştırılacak toplum veya topluluğun manevî kültür unsurlarının tespit edilmesidir. Bu ise ancak, ‘katılımlı gözlem tekniği’ vasıtasıyla gerçekleştirilebilir. Yani halkın arasına girerek

¹⁹ Bu bilgiler, rahmetli Dr. Fethi Tevetoğlu’nun “Millî Mücadele Kahramanlarından Baha Said Bey” (Tevetoğlu, 1989, s. 207-221) isimli makalesinden özetlenerek verilmiştir.

onlarla hâlleşmek (hem-hâl olmak) suretiyle, toplumda potansiyel olarak var olan manevî kültür zenginliği keşfedilebilir. Baha Said Bey'in bu konuda, oldukça tutarlı olduğu görülmektedir.

O, 1916 senesinin aralık ayında, Türk Ocağı reisi Hamdullah Suphi Bey'in "arzu ve delâletiyle" Anadolu'da yaşayan Tahtacılar hakkında gözlem ve kanaatlerini Bayezid Türk Ocağı'nda gençlere anlattığını ve Türk aydınlarının o tarihlerde bu hususlarda hiçbir bilgileri olmadığını hayretle müşahede ettiğini belirtmektedir. (Baha Said, 1926b) Bu konferansın *Türk Yurdu* dergisinde bir haber olarak dahi yer alamamış olması dikkat çekicidir.

1916 yılında ve daha sonraki yıllarda MTTC'de, onun bu hususlarda konferanslar verdiğini, yakın arkadaşı Hilmi Ziya Ülken de kaydetmektedir. (Ülken, 1969, s. 3) Kendisi de bu hususu bir makalesinde teyid etmektedir. (Baha Said, 1926b)

Baha Said Bey, bu çalışmalara başlamasına, Anadolu'da yaşayan Alevî ve Bektaşî zümrelerin Protestan misyonerlerinin hazırladıkları nüfus istatistikleriyle, Merzifon Amerikan Koleji'nin gizli Pontus belgelerinde "Hıristiyan dönmesi" unsurlar olarak gösterilmesinin sebep olduğunu söylemektedir. (Söz konusu meseleye 'karşı taraf'tan bakışı görmek için bkz. White, ?). O, bu sebeple ve böylesi bölücü fikirlere karşı koyabilmek için 1917 tarihinde neşriyata başladığını ama "müzayedeci bir mecmua'nın "muhtemelen sarayın arzusuyla" bu harekete "yıkılan Türk Ocağı'nın dinsiz çocukları şimdi de Kızılbaşlık propogandası yapıyor" şeklinde acı bir karşılık verdiğini ve bu münakaşa neticesinde Sansür Heyeti'nin yazılarının neşredilmesini engellediğini üzülenek belirtmektedir. (Baha Said, 1926a, s. 193-194)²⁰ Bu sebeple Baha Said Bey, hazırlamış olduğu yazılarını ancak 1926 yılından sonra neşretme imkânı bulabilmiş; 1926-1936 yılları arasındaki çalışmalarını ise neşre fırsat bulamadan vefat etmiştir. Çeşitli sebepler yüzünden neşredemediği notlarını da, ölmeden önce arkadaşı Hilmi Ziya Ülken'e teslim etmiştir.²¹

Kaynakça

Ahmed Cemaleddin (1328/1912) *Bektaşî Sırrı Nam Risaleyi Müdafaa*, İstanbul: Manzume-i Efkar Matbaası.

Baha Said (1926a) "Türkiye'de Alevi Zümreleri: Tekke Alevliği-İçtimai Alevilik", *Türk Yurdu*, c. IV, S. 21 (Teşrin-i evvel), 193-210.

²⁰ İstanbul Bayezid Devlet Kütüphanesi ile Ankara Milli Kütüphanede gördüğümüz MTTC'nin 6. sayısının (Şubat 1335/1919) son sayfaları eksik olduğu için, bu münakaşanın safahatını tespit etmemiz mümkün olmamıştır.

²¹ bkz. Ülken, 1966, s. 423; Ülken, 1969, s. 3.

- Baha Said (1926b) “Sûfiyan Süreği/ Kızılbaş Meydanı”, *Türk Yurdu*, c. IV, nr. 22 (Teşrin-i evvel/Ekim 1926), s. 325-360.
- A. Rıfkı (1325/1909) *Bektaşî Sırrı*, c. I, İstanbul: Bekir Efendi Matbaası.
- A. Rıfkı (1328/1912) *Bektaşî Sırrı*, c. II, İstanbul: Karabet Matbaası.
- A. Rıfkı (??) *Bektaşî Sırrı'nın Müdafaaasına Mukabele*, İstanbul: Asır Matbaası ve Kitaphanesi.
- Ahmed Rıfkı (2014), *Bektaşî Sırrı III-IV*, (Derleyen: Hür Mahmut Yücer), İstanbul: Kesit Yayınları.
- [Bölükbaşı], R. T. (1329/1914) "Folk-lor: 'Folk Lore'", *Peyam Edebî İlave*, S. 20 (20 Şubat 1329/5 Mart 1914).
- Dizdaroğlu, H. (1974) “Folklorcu Ziya Gökalp”, *I.Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri*, Ankara: Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 3-18.
- Doğan, D. M. (1981) "Halka Doğru Mecmuası", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. IV, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 66.
- Filizok, R. (1991) *Ziya Gökalp'in Edebi Eserlerinde Halk Edebiyatı Tesirleri Üzerine Bir Araştırma*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Görkem, İ. (1993) “Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin Anadolu'ya Düzenlediği İlk Derleme Gezisi ve Baha Said Bey”, *Doğumunun 50. ve Hizmetinin 10. Yılında Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan*, Samsun, 73-88.
- Görkem, İ. (2000a) “Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri”, *Türk Yurdu (700. Yılda Osmanlı)*, c. XIX-XX, S.148-149, 229-237.
- Baha Said Bey (2000) *Türkiye'de Alevi-Bektaşî, Ahi ve Nusayri Zümreleri*, (‘Giriş’i yazan ve yayına hazırlayan: İsmail Görkem), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Baha Said Bey (2006) *Türkiye'de Alevî-Bektaşî, Ahî ve Nusayrî Zümreleri*, (‘Giriş’i yazan ve yayına hazırlayan: İsmail Görkem), İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Gözaydın, N. (1991) “Türkiye’de İlk Folklor Derleme Yönetmenliği”, *Folklor Dünyasından*, Ankara: Yargı Yayınları, 252-254.
- Levend, A. S. (1960) *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Ankara: Türk Dil Kurumu.

- Musa Süreyya (1915) “Çanakkale Fevkalâde Nüshası”, *Yeni Mecmua*, Çanakkale Özel Sayısı.
- Noyan, B. (1987) *Bektaşılık Alevilik Nedir?*, Ankara: Sanat Kitabevi.
- Sakaoğlu, S. (1989) *Sahada Derleme Metodları* (teksir), Erzurum.
- Tansel, F. A. (1972) “Memleketimizde Folklor İlim Kolu Hakkında Yazılan İlk Makale: Yeni Bir İlim: Halkiyat/Folklore”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, c. I, S. 3 (Temmuz), 20-31.
- Tevetoğlu, F. (1989) “Millî Mücadele Kahramanlarından Baha Said Bey”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. VI, S. 16 (Kasım), 207-221.
- Uçman, A. (1983) “Rıza Tevfik ve Türk Halk Edebiyatı”, *Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 251-258.
- Ülken, H. Z. (1966) *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, c. I-II, İstanbul: Selçuk Yayınları.
- Ülken, H. Z. (1969) “Anadolu Örf ve Adetlerinde Eski Kültürün İzleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XVII, 1-28.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1973) *Cumhuriyetle Birlikte Türkiye’de Folklor ve Etnoğrafya Çalışmaları*, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyet’in 50. Yıldönümü Yayınları.
- White, G. E. (?) *Bir Amerikan Misyonerinin Merzifon Koleji Hatıraları*, (çev. Cem Tarık Yüksel), İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Yıldırım, D. (1983) “Türkiye’de Folklor Araştırmalarının Gelişme Devreleri”, *Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 115-127.
- Yıldırım, D. (1985) “Türk Folklor Araştırmalarının Problemleri”, *Erdem/Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, S. 1-2, 545-557.
- Yıldırım, D. (1998a) “Türkiye’de Folklor Araştırmalarının Gelişme Devreleri”, *Türk Bitiği: Araştırma/İnceleme Yazıları*, Ankara: Akçağ Yayınları, 43-60.
- Yıldırım, D. (1998b) “Türk Folklor Araştırmalarının Problemleri”, *Türk Bitiği: Araştırma/İnceleme Yazıları*, Ankara: Akçağ Yayınları, 65-75.
- (Yazar Yok) (1329/1914) “Türk Şarkıları”, *Halka Doğru*, S. 43.
- (Yazar Yok) (1333/1917) “Daimi Konferanslar”, *Türk Yurdu*, c. XIII (yıl: 6), S. 7, 6 Kânun-ı evvel 1333/19 Aralık 1917, 128.

Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı (2006) (Hzl. Muzaffer Albayrak- Ayhan Özyurt), İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Ziya Gökalp (1329/1913) "Halk Medeniyeti-1 Başlangıç", *Halka Doğru*, S.14 (10 Temmuz 1329/23 Temmuz 1913), 107-108.

Ziya Gökalp (1981) *Makaleler VIII*, (Hzl.: Ferit Ragıp Tuncor), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

MTTM'de Yayımlanan Yazılar Kaynakçası:

İsmail Hakkı (1332/1916) "Millî Talim ve Terbiye Tetkikatına Medhal", MTTM, S. 1 (Eylül 1332/1916), 33-59.

(Yazar Yok) (1333/1917) "Tetkikat ve Tenkidat", MTTM, S. 2 (Nisan 1333/1917), s. 73-96.

(Yazar Yok) (1334/1918) "Anadolu'ya İ'zam Edilen [=Gönderilen] Heyet", MTTM. S. 3 (Mart 1334/1918), 61-62.

(Yazar Yok) (1334/1918) "İkinci Aile Müsameresi", MTTM, S. 3 (Mart 1334/1918), s. 62-63.

(Yazar Yok) (1333/1918) "Serbest Dersler Küşadı", MTTM, S. 3 (Mart 1334 / 1918), 63-64.

(Yazar Yok) (1334/1918) "Cemiyetin Âzâdan Ricası", MTTM, S. 3 (Mart 1334/1918), 64.

Baha Said (1334/1918) "Anadolu'da İçtimâî Zümreler ve Anadolu İçtimâiyatı", MTTM, S. 5 (Ağustos 1334/1918), s. 18-32.

Haydar Rifat (1334/1918) "Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti Şuunu", MTTM, S. 5 (Ağustos 1334/1918), s. 61-63.

Extended Abstract

In this study the society which we believe its importance on Turkish folklore research history and collection trip held at August 19 1917. Baha Said Bey's works on this subject were also mentioned.

Türk Yurdu and Türk Ocağı societies were established in Istanbul (1911). These associations united and started their activities. Türk Yurdu journal has began to publish since 1911. After that society started to publish "Halka Doğru" journal which declares the official vision of İttihad and Terakki as "The idea of Turkism to make propagandize through the nation". Journal claims that to reveal the national culture it is needed to steer for the public life of the community. This opinion was systematised by the way of "Halka Doğru" principle. Ziya Gökalp's paper titled as "Halk Medeniyeti 1-Başlangıç (p. 14, August 23th 1913, pp. 107-108) is significantly important. In this paper Ziya Gökalp used the term "Halkiyat" instead of folklore and describes folklore science.

Opening ceremony of MTTC was held at June 8th of 1916 Friday at the "Galatasaraylılar Yurdu" in Beyoğlu/İstanbul. The 84 founders of the community was published at Milli Talim ve Terbiye Journal's first and second editions. In this journal İsmail Hakkı Bey's mentioned social establishments (=İçtimai Müesseseler) which were related to folklore. Their examination and evaluation seems scientific. By the way of examining traditional establishments necessity for modern establishments was emphasized.

MTTC was carried out social and cultural activities. Conferences were held by cooperation between Türk Ocağı and MTTC. These conferences which called as "free classes" aimed to meet nationalist and bright people. Also answering the purpose of cultural necessities of youth were fulfilled.

Community was organised a collection trip at 19 th of August 1917. A photographer and a group of researchers named Tahsin Bey (Literature teacher) and Baha Said Bey (Merchant) and İsmail Hakkı Bey (as head of the group) was sent to anatolia. Committee went to surroundings of Eskişehir, Konya, Afyonkarahisar and İzmir. They lectured conferences and took notes and pictures.

Hilmi Ziya Ülken, whom was closer friend of Baha Said Bey, states that he was sent to Anatolia by government to survey Bektaşî belief. It was also stated that Baha Said Bey was

employed from Sadrazam Talat Pasha to investigate religious orders in Anatolia on his way back from Iran i.e., Alevi communities, Tahtaci, Çetmi and Hardal Turkmans.

It is seen that this subject was taken into account as a government policy. A scientific council was assigned by the Public Directorate of Immigration under the supervision of Ministry of Interior. Scientific Council was organised to make investigations by the manner of science, economy, religion, moral and geographic branches

Considering the intimacy between ITC, Türk Ocağı, MTTC and the government; this trip was of a preliminary preparation of governmental organisations. Consequently, intellectuals whom were Turkish Nationalists benefitted from folkloric studies in order to protect Turkish Sovereignty and constitution of national state.

Baha Said Bey was studied as a founder and director in political art and cultural communities i.e. ITF, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, Türk Ocağı, MTTC, Milli Kongre ve Karakol Cemiyeti. He was employed by Mustafa Kemal Paşa in Guidance Community (=İrşad Heyeti) to increase the public support to Turkish National War. After the announcement of republic he travelled into Anatolia to observe Turkish Tribes especially settled in Eastern Regions of Turkey by means of ancestry, language, sects and traditions.

According to Baha Said Bey, one should pay attention on these two points in folkloric studies:

1. By means of inner observation of society for better understanding socio-economical level.
2. Societies' moral-cultural components should be determined. This only could be done by field study. Namely, by the way of being fellow to people the moral-cultural wealth of people could be find out. It is seen that Baha Said Bey was well consistent on this subject.